

ВЕКТОРИ ЗМІН У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Голуб Н.Б.

Україна, м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України

Переходу української школи на новий формат передувала ретельна робота науковців, освітян, експертів з питань освіти, представників громадськості. У результаті численних обговорень було прийнято рішення: школа «не сприяє успішній самореалізації в житті, український школяр отримує в школі здебільшого суму знань, потрібна докорінна реформа» [3, с. 4].

Щоб навчати української мови в новій школі, необхідно насамперед налаштувати себе на зміни, прийняти їх, не чіплятися за перелицьоване старе. Проведемо аналогію. Чому нечисленне й недостатньо озброєне українське військо здивувало весь світ, відкинувши «другу армію світу» й зруйнувавши всі ганебні наміри її? Тому що та «армія» воює за старими радянськими зразками. Сила і мудрість В. Залужного – у просуванні кращих світових стандартів ведення бою, облаштування війська, ставлення до кожного воїна. І тепер військової справи в багатьох цивілізованих країнах навчатимуть за українськими зразками.

Ми вже шостий рік торуємо стежку в нову українську школу. Важко зрозуміти логіку вибору багатьох колег працювати за старими програмами.

Щоб створити сучасні методики, спроможні реалізувати поставлені нові завдання, звертаємо увагу на виклики, які маємо долати, а саме:

- ставлення до української мови в кожній родині, у школі, у колективах і загалом в українському суспільстві;
- поблажливість до низькопробного мовлення публічних людей;
- бідний активний словник (ми «живемо у світі слів, значення і походження яких не знаємо, бо просто не цікавимося»);

- звужене сприйняття мови, її можливостей (як засіб комунікації, тоді як вона виконує стільки функцій!);

- безпорадність у користуванні мовним багажем (валіза без ручки: нести важко, покинути жалко; бо численні перекази й твори старого зразка не показують перспективи застосування знань і вмінь);

- байдужість до чистоти мови (йдеться про загрозу розмивання питомих ознак мови іншомовними запозиченнями: юзер, тюнінг, чизкейк, бекап, скутер, світшот, спойлер, смайл, лайк тощо);

- несформованість мовної стійкості, мовного чуття і мовного смаку та ін.

Компетентісно й особистісно орієнтовані методики, «розроблені з урахуванням концептуальних положень ключових підходів, орієнтують на посилення мотиваційного складника, увиразнюють психологічне поле навчального середовища, пов'язують процес навчання з поняттям психологічного комфорту, що передбачає формування відчуття щастя й повноти життя, почуття самоактуалізації, усвідомлення сенсу свого існування» [2, с. 298]. Коли ми говоримо «освітній процес значно психологізовано, оновлено», то це не лукавство і не намагання «доповнити або поліпшити сформовану педагогічну практику», а прагнення неодмінної кардинальної зміни її [5, с. 31].

Результати міжнародних досліджень PISA засвідчили, «наскільки важко учням мислити поза межами шкільних дисциплін і виконувати міжпредметні завдання» [6, с. 236]. Щоб урахувати зауваги й побажання дослідників, оновлено мовленнєву змістову лінію, укомплектовано її тими розділами, що містять необхідну теорію, сприяють формуванню життєво важливих умінь – інформаційних і текстових.

Учені світу дійшли висновку, що не можна розвивати економіку, якщо це не приносить щастя людям. Тривалі пошуки суспільних механізмів, котрі породжують цей стан, дали змогу виявити, що підґрунтям таких механізмів є людське спілкування. Розділи «Жанри мовлення» і «Спілкування» у

мовленнєвій лінії програми спрямовано на шліфування навичок ефективної комунікації.

Розташування тем мовленнєвої змістової лінії дає змогу активного застосунку й перманентного повторення вивченої мовної теорії, адже, на думку вчених, «щоб ефективніше навчатися, головне – перервати процес забування» [1, с. 33]. Систематична робота з текстами сприяє приверненню уваги до вивчених раніше правил. У результат «кількаразове пригадування допомагає пам'яті сформувати цілісну репрезентацію, закріпити й примножити нейронні шляхи, якими знання прямуватимуть, коли їх будуть діставати в майбутньому» [1, с. 33].

М. Титаренко, авторка книжки «Комунікація від нуля», привертає увагу читачів до багатьох простих і водночас суттєвих упущень у галузі мовної освіти. «Ми навчаємо звуків мови, причому настільки глибоко... Але не вчимо учнів дослухатися до звуків природи: як шумить дощ; про що жебонить струмок; як сердиться вітер; гілочка об шибку... коса об отаву... дерево скрипить від вітру...сніг рипить від морозу...Який із цих звуків наймиліший дитячому серцю? Може б, діти потягнулися до високої музики?» [4, с. 18]. У книжці згадано елементи звукопису («Ви чули, як закипає чайник?...від зростаючого шепотіння й ш-ш-ш-шипіння, яке прискорено переходить у хрип-п-п-п-п...»), «...як каже гойдалка», «жаб'ячий хор», «потріскування вогню чи рипіння снігу» та ін.), що на думку М. Титаренко, дуже важливі для пізнання світу, його високої естетики й себе в ньому. Це ж елементи ноосферної освіти, яку започаткував ще В. І. Вернадський.

Немає сумнівів, на думку А. Шлейхера, що «найновіші знання й уміння завжди залишатимуться важливими в будь-якій галузі». Автор привертає увагу до ключових змін: «успіх в освіті полягає вже не у відтворенні знань, а в екстраполяції того, що ми знаємо, і творчому застосуванні цих знань у нових ситуаціях»; «винагороду отримує той, хто знає, що з цим знанням робити» [6, с. 231].

У концепції «Нова українська школа», яка передувала появі оновленого Державного стандарту, зазначено, що нова школа буде «плекати українську ідентичність» [3, с. 19], «виховувати не лише відповідальність за себе, а й за розвиток і добробут країни та всього людства» [3, с. 19], «формувати оптимальну траєкторію розвитку кожної дитини [3, с. 20]. Реалізацію цих завдань ми передбачили, зберігши й оновивши соціокультурну змістову лінію, через яку забезпечуємо формування ключових компетентностей, розвиток у школярів навичок і чеснот, важливих для здорового суспільства і розбудови України, бо в майбутньому цим дітям організувати суспільне життя «більш світлого характеру».

Якщо узагальнити висновки психологів, експертів з питань освіти, сьогодні йдеться про зовсім інші результати: не просто про «багаж знань» низку різноманітних умінь. Цінні ті знання і вміння, на які є запит, у яких високий рівень функційності, тобто реально є перспективи застосування їх за межами школи. Дітям потрібні знання, що зроблять їх мудрими, допоможуть соціалізуватися й реалізувати себе. Це сигнал для укладачів програм, щоб ретельно фільтрували складники змістового компонента, і для реалізаторів закладених у програми ідей – учителів, бо вони гаранті результату.

У формулюванні мети в законі України «Про освіту», у Державному стандарті базової середньої освіти, модельних програмах ключові слова – «розвиток дитини». Тому наступний результат – менш очевидний, бо більш протяжний у часі, але значно важливіший – це поступ дитини у своєму розвитку, в умінні навчатися, жити в колективі, організувати своє життя й діяльність. Для цього їй необхідні ключові компетентності.

Важливого значення сучасна наука надає третьому результату – емоційному інтелектові учнів. Аналіз психологічних праць дає підстави стверджувати, що ретельна увага до емоційного світу дитини *сприяє* формуванню в неї розуміння й чуття добра і зла, справедливості й несправедливості, моральної й духовної стійкості; загартуванню характеру,

виробленню імунітету проти стратегій погроз і залякування, невмотивованого почуття провини, завуальованих пасток, пов'язаних із різними проханнями тощо. Саме емоція «керує мисленневою і фізичною активністю», «мобілізує енергію», надає сенсу подіям, що відбуваються»; «додають барв і сенсу подіям і світову довкола нас; говорять нам, хто ми такі є як ми ладимо зі світом» [2, с. 298].

Не менш важливим результатом є здатність дитини усвідомлювати себе, розуміти, ким вона є, які її здібності і смаки, уподобання й цінності, як вона крізь призму всього цього дивиться на світ і події в ньому.

Насамкінець зауважимо, що згадані зміни реально сприяли збалансуванню когнітивного, соціального й емоційного аспектів навчання. Усвідомлення і прийняття окреслених векторів, як свідчать результати пілотного проекту, значно прискорює процеси оновлення в освіті, гарантує сподівані результати. А постійний зворотний зв'язок з учителями-експериментаторами допомагає коригувати надані матеріали і продовжувати пошук нових ідей.

Література:

1. Браун П., Редігер Г., Макденіел М. Засіло в голові: Наука успішного навчання / пер. з англ. Ю. Кузьменко. К.: Наш формат. 2019. 240 с.
2. Голуб Н. Навчання української мови в сучасній загальноосвітній школі: емоційний аспект / *Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика»*. Вип. № 20 (1-2016). Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. С. 295-302.
3. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://cutt.ly/INJiGB5>.
4. Титаренко М. Комунікація від нуля. Есеї для Мані: есеї. Львів: Видавництво Старого Лева. 2019. 232 с.
5. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Юрій Швалб // *Вища школа*. 2010. №1. С. 31-36.
6. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Переклала з англ. Ганна Лелів. – Львів: Літопис, 2018. 296 с.